

KISSNÉ KOVÁCS ADRIENNE
A képrajzos
Kunkovács Lászlóról

Kunkovács László műfajteremtő alkotó. Fotóművész, néprajzkutató, író egy személyben. Amire az életét tette: az etnográfia, az etnofotográfia, a hagyományos gazdálkodás, az ősi hiedelemvilág, az eurázsiai kultúrák kapcsolatainak felderítése. Folyton úton van. Tizenyolc népet keresett fel, több tízezer kilométernyi hátizsákos kutatóút van mögötte, s mindig egyedülálló dokumentumokkal, fényképek sokaságával, jegyzetekkel, hangfelvételekkel tért haza.

Néprajzsként és fotóművészként külön-külön szokták méltatni, kevésbé szakíróként, pedig munkásságát éppen ez a szétválaszthatatlan hármasság avatja kivételessé. Egyszemélyes intézménye nem tagolódott – nem tagolódhatott? – be sehová, semmilyen tanszékhez, kutatócsoport-hoz, jöllehet több egyetemen tartott előadásokat, kurzusokat. Az Iparművészeti Egyetem 2007-ben tiszteletbeli művészeti doktorrá avatta. De hiányzik a hivatalos hátország az utódok, a munkáját folytatók kinevelése miatt is.

A Néprajzi Múzeumban fotótár áll a szakkutatók rendelkezésére, csak hogy az nem művészi színvonalú fotográfiák gyűjteménye. Annál inkább meg kell becsülnünk, ha egy Balogh Rudolf-díjas, Magyar Művészetért-díjas fotóművész a néprajztudománynak szentelte az életét.

Először 1995-ben, a Néprajzi Múzeumban találkoztam elementáris erejű, *A Mongol-Altaj kazakjai* címmel megrendezett fotókiállításával. Legalább száz önálló, tematikus kiállítása volt itthon, képei tizenöt országban megfordultak: magyar kulturális intézetekben, rangos múzeumokban. Hirdették, hogy a műveltség mélyrétegei összekötik a népeket. Időszaki kiállításain kívül négy állandó kiállítást is mondhat a magáénak (szó szerint, mert nem lévén divatja a fotók megvásárlásának, ezek saját tulajdonú lerakatok): egy megtekinthető *Sáregresen* a Halászlati Múzeumban, az Életmű-keresztmetszet *Gyomaendrődön* a tájházban látható, a *Kondorosi Csárdában* kapott helyet a *Pusztaiak* című képegyüttes, a *Hortobágyon*, a Kht. székházában pedig az *Élő pásztorkultúra*.

Kunkovács László *Táltoseroő* című könyvében (Masszi Kiadó, 2006) fotóihoz lírai reflexiókat, gondlatsorokat írt – szépirodalmi szinten: a képi világ mestere remekbeszabott esszék írója is. Kép és szöveg: nála társak, összefonódnak, egymást erősítik. Nem magyarázza képeit, ehelyett elgondolkodtat, kérdez. A legfontosabbaknak akar a végére járni. Ősi hitvilágunk, ere-

dendően tiszta világképünk nyomait keresve bejárta fél Euráziát. Erről szól a könyv. Bevezetőként azonban, hogy ráhangolódjunk a vándorútra, Buda Ferencnek az *Ég és föld között* című, a szerzőnek ajánlott versét olvashatjuk, amelyet a költő a fotóművész 1993-as kiállításának hatására írt. A kötetet indító kép: egy kéz, juhász-kampót szorongat. Hat ujj fonódik a botra, a hortobágyi pásztor – kortársunk – tudja, hogy táltosnak született.

Kunkovács a kötetben nem a tartalomjegyzék szót használja, hanem így szólít meg: „Az utazás, amelyre a beszélő képek alkotója elhívja az olvasót.” És következnek a fejezetcímek: *Mi végett vagyok?*, *Csudaballa*, *Nehéz ajándék*, *Hajcsár Imre*, *Emberkereső*, *A szakállas farkas*, *Télkergetők*, *A sztyeppe illata*, *A világfa tetején*, *Hanti medveünnep*, *Rénpásztor öregapám, a sámán*, *Napba iramló szarvasok*, *Kerecsenszárnyakon*, *Köbe vésett istenember*, *Az ujjur varázslónál*, *Kirgiz démonűzők*, *Kisfiú a kurgánon*, *Az altaji óriás*, *Halotti tor a tajgán*, *A kétvilágú jakut lány*, *Korszakunk, kiszállhatunk belőled?*, *Rosszpuszta*, *Tűzszerszám*, *Életút*, *Átadás*.

Érdemes átlapoznunk Kunkovács korábbi könyveit is. Az *Ősépítmények* az építészet archaikus rétegét mutatja be. A magyar parasztporta hátuljában még megbúvik a kerekől. Hasonlók a törzsi építészet apró csodáiként ismertek, s ugyanilyeneket építhettek több ezer évvel ezelőtt is. A huszonnegyedik órában örökítette meg őket. A gazdálkodás udvarbéli építményei, a bogárhátú kinti kemencék, a megalitikus hatású galambdúcok, a dinyenyékunyhók és a nádból rakott pásztorépítmények – Kunkovács képei láttán döbbenünk rá – idő fölöttiek.

Hagyományos halászatunk Hermann Ottó gyűjtései után másfél évszázaddal is tartogat meglepetéseket, erről szól a *Kece, milling, marázsa*. Halászszerzők nevét rejti a könyv címe.

A *Kőemberek* képeit tíz ázsiai expedícióján szedte össze. Az ótörök nomád népek szokása volt a kora középkorban, hogy ember formájú áldozószobrokat faragtak és állítottak, ahol csak jártak, végig az eurázsiai füves pusztán. A fotóművész-kutatónak köszönhetően fotókiállítás, majd monográfia lett belőlük – más formában nem is lehetne bemutatni ezeket a kőmonstrumokat. Több ezer volt belőlük, mindegyik másféle, és mivel legtöbb alig lakott vidékeken rejtőztek, ezért szintén ismeretlen ez a kultúrkinccs.

Kunkovács László képei a művészet erejével „exponálják” a nagy összefüggéseket. Világlátásának kiteljesedése a már említett *Táltoseroő*, a szerző legszebb, legteljesebb műve, kérdésekkel és megtalált válaszokkal. Összegez, miközben a tudás és a szépség egyensúlyát teremti meg. A nyomokban máig megmaradt ősemlékezetet tárja fel, képei gyakran az egész univerzumot átfogják. Világ-

magyarázatoknak tekinthetjük a Tiensan sziklafalain megtalált, az írott történelem előtti véseteket. A minden-ség a léptéke az Altajban megörökített, mesébe illő jeletnek is. Széttárt karú fiú a végtelen tájban. *Kisfiú a kurgánon*, ez a fejezet címe. A szerző így emlékezik: „*Nem mondtam neki semmit, de látta, hogy fényképezek, és gondolhatta, ez most fontos. Felkészült a kurgán tetejére és meztelen kis karjait szíjjeltárta. Szálkeresztté formált testével kijelölte magát a végtelen térségben és átölelte azt. Ősei halomsírjánál a kazak kisfiú meg én egyetlen szó nélkül is értettük egymást és a lényegét. Kivételes helyzetekben érezheted: cselekvéseid nem percnyi meggondolá-said szerint történnek, magasabb vezérlésnek engedelmekedtél. Porszem vagy és hatalmas. Szerény darabka a nemzedékek láncolatában, de kihagyhatatlanul fontos valami a nagy egészben, s ez megnyugtató.*”

A kötet fotóin megtalált pillanatban látjuk az arcokat. A rénszarvaspásztort, a hanti édesanyát, az ujjur és a kirgiz varázslót. Ázsia utolsó nomád tudós embereivel való találkozásokat élünk át. Ránk köszön Varró Gyula, a derecskei gulyás is, kezében kovakő és csiszolóacél. Ezer és ezer kilométer választja el egymástól ezeket az embereket, de itt, a képeken, testvéri közelségbe kerülnek egymáshoz.

Tele a könyv jelképekkel. A sztyeppövezet népvándorlás-kori kőbábványai, a mongol pusztákon álló, szarvas ábrázolásokkal ékesített stélék, a rejtélyes kőhalmok és kőkörök egykor áldozatok helyszínei lehettek Szent helyeken járunk a könyvet lapozgatva.

Megtudjuk, hogy a világ tetején, Tibetben, a hágókon szakrális kőhalmoknál pihennek meg a zárandokok. Követ tesznek a halom tetejébe, nincs más, ez az áldozat. A kazakoknál és baskiroknál is találhatóak szent kőrakások. Mi több, a szerző megérzése szerint Putnok határában is, amelyről népmonda szól. „*Keresem a szent pontok közös jellemzőit. Putnok, Mongólia és Tibet – bennünk – közel vannak, és valamennyi, jelenlétünk pecsétjét elkérő áldozóhely szerte a világon. Fel kell jutnunk a magassághoz! A helybeliek eligazítása után megkeresem a szakállas farkas sírját. A Hegyes-tetőn talá-lom, mondták. Újabb kő koccant a kőrakáson.*”

Kunkovác fotósorozatot készített a Fejér megyei Mohán máig megmaradt téltemető népszokásról is: a színes szalagokkal teliaggatott maskarásokban a sámánok késői utódaival szembesülünk. Jakutföld végtelen tajgájában talált rá az őslakosok halottkultuszára. A „lélekküldő fa” fényképe erről mesél. Nekünk, magyaroknak a nyugat-mongóliai, kétezer-hétszáz éves temetkezőhely mond a legtöbbet. A megalitikus kőoszlopokon koronás, szent állatok vágtatnak, szarvasok iramlanak, szinte repülnek fölfelé. Jelképiségük megvan számos eurázsiai nép eredetmondájában, a miénkben is. Iskoláskönyvekbe illesztem ezt a képet, hadd lássák a gyerekek, amikor Arany sorait tanulják: „Száll a madár ágrul ágra, száll az ének szájrul szájr-ra...” A *Táltoserő* képei máig élő örökségünk bizonyítékai. Útjelzők térben és időben, az eurázsiai végtelen térségekből népünkhöz, a múltból a jelenbe, önmagunkhoz.

